

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE
FAKULTA STAVEBNÍ
PROGRAM GEODÉZIE A KARTOGRAFIE
OBOR GEODÉZIE, KARTOGRAFIE A GEOINFORMATIKA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**REKONSTRUKČNÍ MAPA PANSTVÍ A VELKOSTATKŮ
V ZEMÍCH KORUNY ČESKÉ V DRUHÉ POLOVINĚ
19. STOLETÍ**

Vedoucí práce: Ing. Tomáš Janata, Ph.D.
Katedra geomatiky

Prohlášení

Prohlašuji, že práci na téma *Rekonstrukční mapa panství a velkostatků v zemích Koruny české v druhé polovině 19. století* jsem vypracovala samostatně a za použití uvedených zdrojů.

V Praze dne .....

.....

(podpis autora)

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Tomáši Janatovi, Ph.D. za projevenou ochotu, trpělivost a cenné připomínky k práci. Za konzultace a udělené rady ohledně zpracování dat děkuji Ing. Jiřímu Krejčímu. Za projevenou podporu děkuji své rodině a přátelům.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá souhrnem vlastnictví bývalých panství a velkostatků v zemích Koruny české ve druhé polovině 19. století. Cílem je ze shromážděných dat vytvořit rekonstrukční mapu této oblasti a zobrazit vlastnické poměry za použití geografického informačního systému (GIS). Jako zdroj informací byly použity historické schematismy i topografická díla. K zobrazení výstupů slouží webová mapová aplikace a mapy v tištěné podobě.

Klíčová slova

země Koruny české, zrušení poddanství, vývoj územní správy, samospráva, pozemkové vlastnictví, 19. století, velkostatek

Abstract

The bachelor thesis summarizes possession of former dominions and manor farm estates in the territory of Lands of the Bohemian Crown in the second half of nineteenth century. The purpose is to create reconstruction map and present the possession using geographic information system (GIS). The sources of information were historical schematism and cartographic works. The results are presented using web mapping application and printed maps.

Key words

Lands of the Bohemian Crown, abolition of servitude, development of territorial administration, self-governance, land possession, 19th century, manor farm estate

Obsah

ÚVOD	8
1 ŘEŠENÁ PROBLEMATIKA.....	9
1.1 Vymezení pojmů.....	9
1.2 Historický vývoj – postavení šlechty, správa územních celků.....	10
1.2.1 Od Marie Terezie k Metternichovi.....	10
1.2.2 Události roku 1848 [1].....	11
1.2.3 Pozice aristokracie v novém systému [1], [8].....	12
1.2.4 Vývoj územní správy ve druhé polovině 19. století [1].....	12
1.3 Návaznost, prameny	14
1.3.1 Prameny historické topografie [10].....	15
1.3.2 Charakteristika použitých děl	16
2 ZPRACOVÁNÍ	19
2.1 Sběr dat.....	19
2.1.1 Určení aktuálního názvu.....	20
2.1.2 Správná lokalizace, příslušnost panství	21
2.2 Zpracování v GIS.....	22
2.2.1 Import dat, přiřazení prostorové informace	22
2.2.2 Vytvoření, popis a editace nové vrstvy	24
3 PREZENTACE VÝSLEDKŮ, WEBOVÁ MAPOVÁ APLIKACE	27
3.1 Vytvoření vrstev	27
3.1.1 Mapa celého území	27
3.1.2 Podrobnější zobrazení.....	29
3.2 Tvorba webové mapové aplikace	29
3.2.1 Nahrání na server, vytvoření webové mapy.....	30
3.2.2 Tvorba webové mapové aplikace.....	30
DISKUZE.....	31

ZÁVĚR.....	32
Bibliografie.....	33
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	35
SEZNAM PŘÍLOH	36
ELEKTRONICKÉ PŘÍLOHY	36

ÚVOD

Společenské postavení jedince se odedávna odvíjelo od majetku, který vlastnil. Až do novověku měl značnou váhu majetek pozemkový, na nějž se vázala jedna z hlavních podstat feudálního systému, který na našem území platil až do roku 1848 [1]. Do té doby byla výhradním vlastníkem půdy šlechta. Zrušení poddanství znamenalo konec lenního systému a půda mohla přejít do vlastnictví i nižším vrstvám.

V rámci projektu Ministerstva kultury České republiky Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) byl zahájen sběr dat ke zmíněné tématice vlastnictví a jeho změn právě v období navazujícím na revoluční rok 1848, tj. v druhé polovině 19. století. Jako vhodné navázání na získané informace se nabízela jejich vizualizace, což je hlavní účel této práce.

Nutno podotknout, že zvolené téma je velmi široké a přesahuje rozměr této bakalářské práce, ke které by proto mělo být přistupováno pouze jako k nástinu dané problematiky či podkladu pro navazující badatelské práce, které by měly získané poznatky rozšířit a prohloubit. Potenciál této látky převyšuje možnosti zpracování jednotlivcem a cílem tedy rozhodně není prezentovat uzavřené téma.

Předchozí historická etapa (do r. 1848) v oblasti vlastnictví byla zpracována v diplomové práci [2] a její data v tomto případě posloužila jako výchozí. Nově nashromážděné údaje bylo potřeba vhodně uspořádat a názorně vizualizovat ve zvolených formách, a to jak v tištěné podobě, tak ve formě webové aplikace.

Vedle znázornění nasbíraných informací a změn je cílem přiblížení historických souvislostí a společenských změn, které měly vliv mimo jiné na vlastnictví půdy, a poskytnout tak komplexnější pohled na zachycované změny.

Ústřední pasáží práce je popis samotného zpracování dat od jejich sběru a použitých dobových pramenů, přes využití technologie ke třídění a znázornění dat, až po konečné vytvoření aplikace.

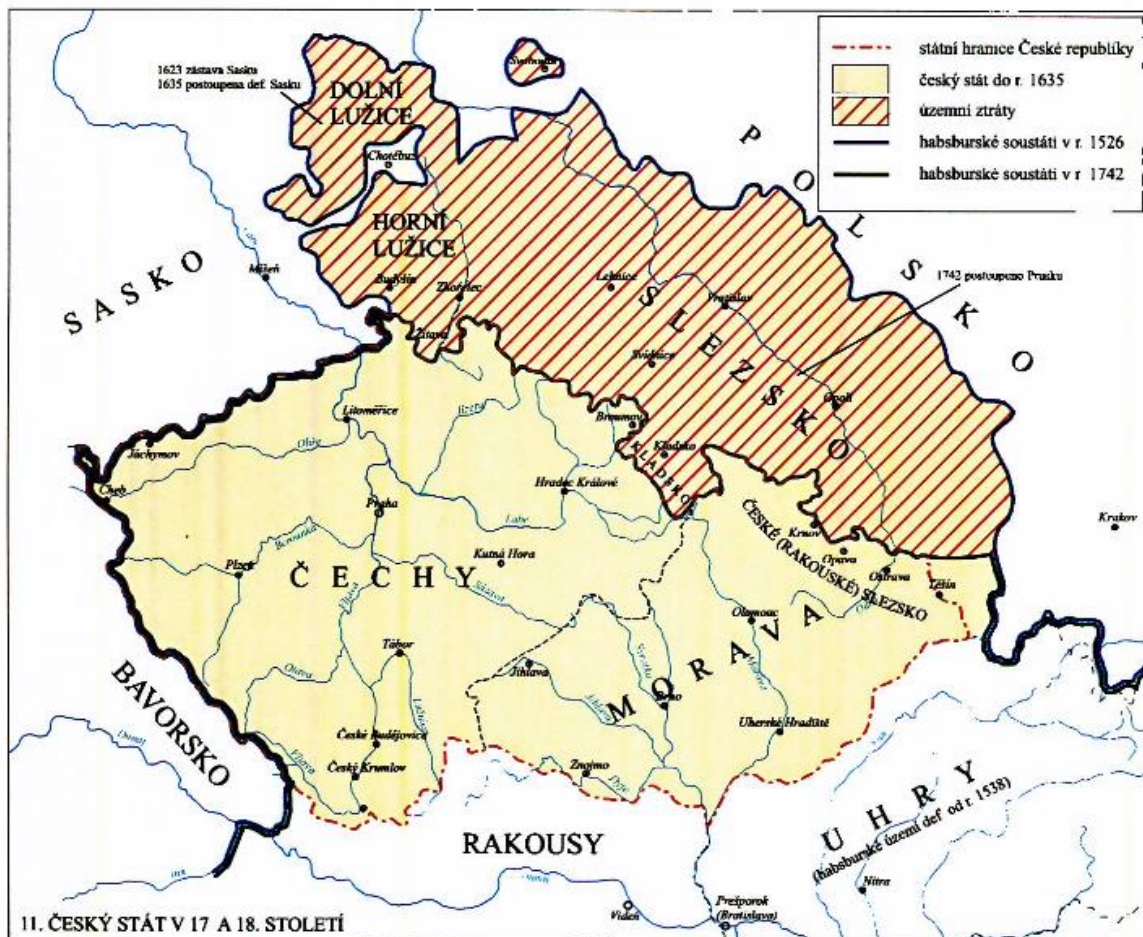

1 ŘEŠENÁ PROBLEMATIKA

1.1 Vymezení pojmů

Pro snadnější porozumění následujícímu textu jsou na úvod vysvětleny a shrnuty používané pojmy a skutečnosti související se zadaným tématem.

Země Koruny české (ZKČ) je historicky proměnlivé území, označení pro země podléhající Koruně české (jednomu panovníkovi). Pojem se začal užívat během vlády Lucemburků, v roce 1526 se staly ZKČ součástí habsburské monarchie. V druhé polovině 19. století zahrnovaly území dnešních Čech, Moravy, Slezska a další drobná území (zejména na východě, severovýchodě), jež byla pozdějším vývojem odloučena (Krnovsko, Těšínsko, Opavsko ad.) [3, s. 130 - 132; 137]. V souvislosti s dnešním územím ČR je zakořeněný i historický termín **České země**.

Obr. 1 Země koruny české v 18. století [3]

Patrimoniální správa na našem území existovala od 13. století, přičemž její působnost byla uplatňována v rámci jednoho panství a „zahrnovala složku správní, soudní a policejní a v přenesené působnosti plnila i některé funkce státu. Panství (*dominium*) tvořilo uzavřenou, po všech stránkách soběstačnou jednotku, jejímž hospodářským základem byl *velkostatek*“ [4]. Je vhodné zdůraznit, že pojem panství vedle budov a pozemků, které k němu náležely, zahrnoval i osoby (poddané, služebnictvo) [5].

Patrimoniální správa fungovala na základě **feudálního systému**. Vrchnost (feudál) plně vlastní půdu ji za určitých podmínek propůjčovala poddaným (leníkům), kteří se zavázali podmínky plnit (nejčastěji se jednalo o práci na půdě a odvádění dávek) [6]. Protikladem feudalismu se stalo tzv. **alodium**, tedy „plně svobodný, především šlechtický statek“ [6], který je zbavený lenních závazků.

Stabilní katastr je způsob evidence půdy z roku 1817. Obsahoval soupis a zaměření pozemků, nebyl však příliš udržován. Na jeho základě byly při změně státní správy vymezeny hranice katastrálních území. Výraz katastrální obec (pokud se objeví) je v rámci této práce užíván ve smyslu katastrálního území, nikoli ve smyslu sídla, jak jej vnímáme dnes.

1.2 Historický vývoj – postavení šlechty, správa územních celků

Devatenácté století se neslo ve znamení revolučních změn v celé Evropě, habsburskou monarchii a potažmo i země Koruny české nevyjímaje. Došlo ke změnám, které ovlivnily mnoho aspektů života ať už šlo o sociální, politickou či hospodářskou stránku. Z hlediska vlastnictví půdy a jejího spravování na našem území znamenaly přechod od patrimoniální správy, která znamenala autonomii jednotlivých panství, k centralizovanému systému pod kontrolou panovníka či státem pověřených institucí a úředníků.

1.2.1 Od Marie Terezie k Metternichovi

Přeměna feudalismu začala už během osvícenské vlády Marie Terezie a Josefa II., jejichž snahou byla centralizace moci panovníka, posílení byrokracie a omezení pravomocí patrimonií. Během vlády Josefa II. byl vydán *patent o zrušení nevolnictví* (r. 1781), který dával leníkům možnost stěhování či sňatků, což znamenalo, že v těchto věcech již nadále nerozhodoval vrchnostenský úřad. Nicméně, patent leníka nevyvazoval

z lenních povinností, proto se charakter patrimoniální správy v tomto ohledu zásadně nezměnil. Dalším krokem Josefa II. bylo zavedení tzv. *berní reformy* (r. 1789), která zaváděla nové správní rozdělení na základě katastrálních obcí a popírala tedy rozlohu a pravomoci panství. *Vzápětí* (r. 1790), byla zrušena [7], ale může být brána jako předznamenání budoucích změn.

V první polovině 19. století většina pozemků stále spočívala v rukou státu (panovníka), církve nebo šlechty, jejichž majetek byl zapsán v zemských deskách a udával společenskou významnost. Habsburská monarchie setrvala v absolutismu až do roku 1835, kdy po Františku I. nastoupil na trůn Ferdinand I. Dobrotivý. Šlo o posledního habsburského císaře, který se nechal korunovat českým králem, čímž si u Čechů získal oblibu, ale kvůli neschopnosti dostát absolutistickému způsobu vlády převzal moc kníže Metternich. Jeho vláda byla velmi absolutistická, svazovala existenci mnoha profesí různými předpisy a způsobila vzrůstající nespokojenost.

1.2.2 Události roku 1848 [1]

Pomyslný pohár trpělivosti přetekl před rokem 1848, a to nejprve ve Francii a Království obojí Sicílie. Odtud se revoluce přes Německo a Belgie dostala až do Rakouska, kde na počátku roku 1848 propukly demonstrace ve Vídni. Předmětem povstání byla všeobecná nespokojenost s absolutistickou vládou, žádala změny v podobě konstituce. V červenci téhož roku proběhlo zasedání říšského sněmu, které zpočátku vypadalo velmi optimisticky, ale ve výsledku jako jediným výdobytkem bylo zrušení poddanství. Po dalších jednáních se 2. prosince 1848 stal František Josef I. novým císařem.

Přeměny vlády a zákonů (týkajících se samosprávy) zavedených v průběhu dalších let jsou shrnuty v následujících bodech:

- Březnová ústava (1849) – potvrzení zrušení poddanství, zavedení Stadionova prozatímního zřízení (význam: první úvahy o samosprávě v zákoně)
- Silvestrovské patenty (1851) – zrušení Březnové ústavy (některé principy přetrvaly – poddanství, samospráva), nastolení neoabsolutismu
- Říjnový diplom (1860) – konec absolutismu, zavedení konstituční monarchie
- Rámcový říšský obecní zákoník (1862) – kompromis vlády a parlamentu ve věcech územní správy; stanovení hierarchie (obce, okresy, země) a určení dozoru

1.2.3 Pozice aristokracie v novém systému [1], [8]

Milníkem v historii územní správy je již zmiňovaný rok 1848, kdy v rámci říšského sněmu došlo ke zrušení poddanství. Znamenalo zánik patrimonií a nutnost vybudování nového správního systému, jehož vývoj probíhal až do 60. let 19. století. Během těchto let docházelo k přeměně cílů i způsobu vlády.

O novou podobu územní správy mezi sebou soupeřily dva tábory: liberálové (buržoazie) a konzervativci (velkostatkáři, aristokracie). Liberálové si kladli za cíl především individuální svobodu, zatímco velkostatkáři se snažili udržet samosprávu v rámci tehdejších panství jakožto územních jednotek a s nimi i výsadní společenské postavení. Nejvýraznější postavou velkostatkářů byl Jindřich Jaroslav hr. Clam-Martinič. Jistá naděje konzervativců zůstávala ještě během období neoabsolutismu (1849–1862), kdy vznikl návrh zákona o samosprávě, který se týkal decentralizace správy. Nicméně, nikdy nevešel v platnost.

Další zvažovanou cestou vedení správy bylo stanovení nejmenších územních jednotek na základě Stablního katastru z roku 1817. Takovou jednotkou byla katastrální obec, která měla vlastní správu. Pro velkostatkáře znamenala potlačení panství. Původní panství totiž zahrnovala mnohdy až desítku katastrálních obcí a tento navrhovaný systém by tak znemožnil požadovanou autonomii panství.

Naděje konzervativců zanikly s rokem 1862, kdy byla stanovena konečná podoba územní správy. Vyčlenění velkostatku z obce bylo potlačeno a v každé katastrální obci byla zavedena nová správa. Jelikož ale velká většina velkostatkářů odváděla daně, které přesahovaly šestinu celkově vybraných daní v rámci katastrální obce, stali se tzv. *virilisty* – bez volby mohli obsadit vůdčí místa ve vzniknuvších okresních výborech a mohli se dál podílet na chodu a správě území jako starostové.

V následujícím období se spory mezi konzervativci a liberály uklidnily a tyto strany postupně pracovaly na společném cíli – upevnění významu samosprávy a „boji“ proti státní správě.

1.2.4 Vývoj územní správy ve druhé polovině 19. století [1]

Územní správa byla do roku 1848 zajišťována v rámci patrimonií, jejich zrušení znamenalo nutnost vytvoření nových institucí, které by jejich úlohu nahradily. Nejjednodušší volbou se jevilo přenesení povinností na státní politické úřady. Jejich

vytvoření a vedení by ale znamenalo velkou finanční zátěž pro stát, zrodila se tak myšlenka komunální (občanské) správy, tedy samosprávy. Tato možnost byla výhodná jak pro stát (finanční úleva), tak pro buržoazii, která tím pádem dostala možnost angažovat se ve věcech veřejného dění.

První vlašťovkou bylo Stadionovo prozatímní obecní zřízení, které myšlenku samosprávy legálně zavádělo („*Základem svobodného státu jest obec svobodná.*“¹). Je hodnoceno jako „*jeden z nejvýznamnějších výsledků buržoazní revoluce na poli státní správy*“ [7, s. 349].

Samospráva byla rozdělena na několik úrovní (obce, okresy, země), přičemž realizována byla pouze správa obcí. Roku 1851 byly přijaty Silvestrovské patenty, které zrušily Březnovou ústavu a potažmo i Stadionovo zřízení. Nastolen byl neoabsolutismus a prosazení samosprávy se pozdrželo.

Nejzásadnější bylo nalezení kompromisu mezi přísným státním dozorem a svobodou obcí. Výsledkem jednání se stal *Rámcový říšský obecní zákoník* z roku 1862. Stanovil vznik okresů, krajů a zemí, přičemž všechny tyto stupně podléhaly státu. Jednotlivé obce měly fungovat pod dozorem vyšších úrovní a taktéž byly kontrolovány státem.

Stejně jako v předchozím období se obecní správa skládala ze dvou orgánů: obecního výboru (taktéž obecního zastupitelstva) a obecního představenstva (starosta a radní). Působnost obce byla rozdělena do dvou složek, samostatné a přenesené. Do úloh samostatné působnosti spadala především správa obecního jmění. Přenesená působnost plnila povinnosti uložené státem, nicméně na vlastní náklady. Tyto povinnosti se časem rozrůstaly do neúnosné míry a na konci století vyvrcholily krizí z nedostatku prostředků. Zahrnovaly vymáhání pokut, součinnost se soudy, organizaci voleb, zdravotnická opatření, vojenské záležitosti ad. Dohled nad přenesenou působností plnila především státní správa, jejíž pravomocí v případě nedodržování stanovených předpisů bylo uložení pokuty či rozpuštění výboru.

Na úrovni okresů byly (stejně jako u obcí) zřízeny výbory a zastupitelstva. Okresní výbor sestával ze šesti členů a okresního starosty potvrzovaného císařem. Jednalo se o výkonný orgán, který plnil instrukce okresního zastupitelstva. Působnost se opět dělila na

---

¹ Digitalizovaný dokument je dostupný např. zde: <http://eod.vkol.cz/618332/618332.pdf>

samostatnou a přenesenou, přičemž přenesená na rozdíl od obcí nebyla přetěžována a zahrnovala pouze záležitosti vojenské správy. Okresní výbor mohl podávat návrhy vládě, ze samostatné působnosti obstarával problémy obecní (rozhodování ve věcech změny hranic či sloučení obcí) a okresní povahy (správa jmění).

Odpor německých liberálů zamezil vzniku okresních zastupitelstev na Moravě a ve Slezsku, a tak výše popsaná správa fungovala pouze na území Čech.

Na úrovni zemí byla správa do poloviny 19. století vykonávány stavovskými zemskými výbory. Její činnosti byly přeneseny na místodržitele. Na základě Únorové ústavy (1861) byly poslanci zvoleny nové výbory. Ty se skládaly z přísedících, v jejichž čele stál zemský maršálek (Čechy) nebo zemský hejtman (Morava, Slezsko). Maršálek a hejtmani byli jmenováni panovníkem. Oblasti správy byly rozděleny do odborů, jejichž řízení bylo rozvrženo mezi přísedící.

Zemský výbor se stal výkonným orgánem zemského sněmu, mezi jehož povinnosti patřila příprava jednání, provádění usnesení či řízení zemských úředníků. Tvořil nejvyšší orgán samosprávy, který se zabýval chudinskými, silničními a stavebními záležitostmi a držel dohled nad hospodařením obcí a okresů.

Na počátku 20. století vyvrcholila finanční krize a spory s Němci, která vedla k rezignaci zemského maršálka a rozpuštění zemského sněmu. Tím byly pravomoci přeneseny na zemskou správní komisi a došlo tak k faktickému zlikvidování samosprávy v Čechách.

1.3 Návaznost, prameny

Vybrané téma navazuje na diplomovou práci [2], jejímž předmětem zkoumání bylo vlastnictví panství a velkostatků v etapě předcházející, tj. do roku 1848. Podkladem jí bylo především dílo obrozence Františka Palackého [9], jenž se snažil vystihnout dva aspekty (jak jest uvedeno v předmluvě díla): „*jeden, a to přední, byl jmenoslovný; druhý, avšak zde jen vedlejší, byl dějepisný*“. Jeho „katalog“ řazený podle tehdejších krajů (celkem 14) velmi výstižně (především pro práci tohoto druhu) pro každé panství uvádí majitele a soupis statků jemu náležících, a to jak v českém, tak německém jazyce (nutno mít na paměti, že v tehdejší době byl německý jazyk v popředí). Jedná se o obdivuhodné dílo jednotlivce, které nemá obdoby.

Pro účely této práce se rok 1848 (resp. roky 1845–1847, kdy bylo Palackého dílo zpracováváno) stal výchozím stavem pro navázání nových informací týkajících se pozdější situace. Vzhledem k politickému a správnímu přerodu jde především o zaznamenání změn, porovnání s předchozí etapou a zachycení vývoje vlastnictví půdy s ohledem na dostupné zdroje.

1.3.1 Prameny historické topografie [10]

Děl v duchu *Popisu* [9] se během 19. století začalo objevovat čím dál víc. Účel byl stejný – zachycení historického či dobového stavu s cílem uchování informací dalším generacím. Vzniklo několik soupisů a schematicismů pro jednotlivé země, resp. pro Čechy a Moravu se Slezskem, nicméně další komplexní dílo zachycující vlastnické skutečnosti pro celé země Koruny české již sestaveno nebylo. Se vzrůstající popularitou a významností časopisů byl ale tento žánr přesunut do nich a vydáván „na pokračování“ v rámci tematických celků (např. *Vlastivěda moravská*²). V současnosti je při zpracování tématu vlastnictví zachycen pouze menší územní celek, např. vývoj v rámci panství.

Historické zdroje pro jednotlivé země nesou cenné informace. Jelikož jsou ale sestavovány různými autory, nejsou sledovány totožné jevy. Je tedy potřeba (a svým způsobem problém) vybírat jen ty informace, ve kterých se díla potkávají, a na úkor toho některé další údaje zůstanou ztraceny či upozaděny.

Jak už bylo naznačeno, první topografická díla byla sestavena již koncem 18. století. Od té doby uplynulo již bezmála 200 let, a tak jsou ke svému účelu využity místopisné slovníky uchovávající zejména názvy míst, které už nejsou používány či plně vymizely. Mezi nejznámější a nejvýznamnější díla se řadí *Místopisný slovník historický Království českého*³ či *Chytilův místopis Republiky československé*⁴. Oba tyto soupisy byly sestaveny začátkem 20. století. Vedle slovníků vznikala i čistě topografická díla sledující konkrétní jevy. Jedná se například o dílo *Hrady, zámky a tvrze Království českého*⁵, zaměřené na soupis hradů a zámek. Shrnující sondou v okruhu názvosloví, správy, průmyslu či

---

² Projekt Musejního spolku (zal. 1887 v Brně), začal vycházet v roce 1897, sběr dat probíhal pomocí dotazníků,

³ SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický Království českého*. Praha: Bursík & Kohout, 1909.

⁴ Literatura: [16]CHYT

⁵ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. 3. nezm. vyd., 1. ARGO. Praha: Argo, 1993. ISBN 80-857-9405-5.

obchodu v jednotlivých obcích je *Úplný místopisný slovník Království českého* ⁶. Jde o dílo statistické a velmi komplexní, nicméně vlastnický vývoj uveden není, proto nemá dílo v této práci uplatnění.

Díla byla sestavována v českém i německém jazyce (zpočátku hlavně německy, s národním obrozením se začala objevovat díla i v českém jazyce), jednou z prvních topografií je německy psaná *Topographie des Königreichs Böhmens* ⁷.

1.3.2 Charakteristika použitých děl

Údaje pro tuto práci byly čerpány ze zdrojů v českém jazyce, konkrétně šlo o díla *Historický místopis země moravskoslezské* [11] a *Schematismus velkostatků v Království českém* [12]. Obě tato díla nesou informace přibližně ke konci 19. století. Ladislav Hosák po vydání zmíněného *Místopisu* sestavil s kolektivem autorů obdobné dílo⁸, které daty sahá až do roku 1945, je tedy ucelenější. Vzhledem k hutnosti zpracovávaného tématu a nedostupnosti díla, bylo použito první zmíněné. Bylo vyhodnoceno jako dostačující – data mnohdy sahají až k pozemkové reformě na počátku 20. století.

Tittlův *Schematismus* je dělen podle povahy panství (svěřenské a nesevěřenské, zemské a obecní, kněžské, nadační). V jednotlivých pasážích jsou zápisy řazeny v abecedním pořadí dle rodu/příjmení (u buržoazie), přičemž první místo náleží císaři Františku Josefu I. Jedná se o schematické záznamy, čtenář má k dispozici přehledný záznam v pořadí: 1. vlastník – 2. název panství – 3. okres, dále následují statistická data, souhrn pozemků náležících panství, rozvoj průmyslu a obchodu, na závěr je uvedena správa. V případě rozlehlejších celků jsou zápisy přes několik stran, na ukázkou je přiložen jeden z kratších záznamů.

---

⁶ KOTYŠKA, Václav. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha: Bursík & Kohout, 1895; dostupné z: <http://librinostri.catholica.cz/?vyhledat=Sedl%C3%A1%C4%8Dek%20August>

⁷ SCHALLER, Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmens*. Praha, Vídeň, 1791; dostupné z: <https://books.google.cz>

⁸ HOSÁK, Jaroslav. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu od roku 1848*. Ostrava, 1967.

Majitelka :

Otilie Goldschmiedová Příbramová.

Celková výměra: 2242·87 ha nebo 3·897 jiter 776□⁰.

Právní zástupce: JUDr. Kauders v Praze, na Příkopě.

I. Velkostatek : Liblín se Svinou a Vojenicemi (A).

Okres: Královice, Rokycany a Zbítov.

Zámek se sadou v Liblíně, trosky hradu Liebstein.

Výměra: pole 908·06, luka 106·48, zahrady 30·80, pastviny 182·59, les 769·55, rybníky 0·61, neplodná půda 107·62, stavební plocha 6·60; úhrnem 2012·31 ha (3·496 j., 1428□).

Dvory: Liblín 129 ha, Vobura 156 ha, Žikov 295 ha, Svina 321. Vojenice 143 ha, Vranov 182 ha jsou ve vlastní správě; Bertín dvůr 123 ha je Jakubu Peškovi v Bertíně dvoře, pošta Radnice, pronajmut.

Průmysl: pivovar v Liblíně nečinný.

Katastrální čistý výnos: zl. 15.569.

Pozemková daň: zl. 3534.

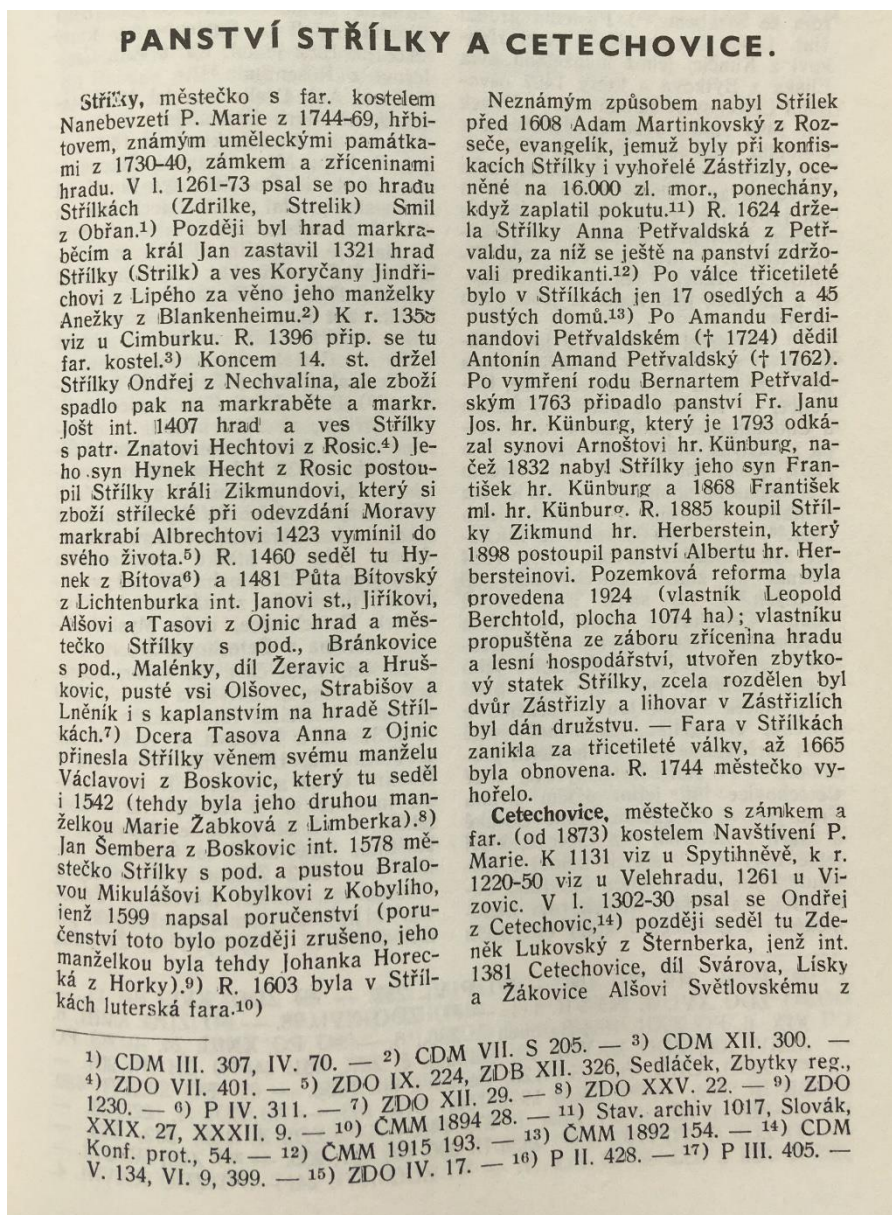
Poslední vklad z r. 1889: zl. 420.000.

Obr. 2 Ukázka záznamu ze Schematismu [12]

Hosákovo dílo se skládá z devíti svazků dle historických krajů a dále je řazeno dle významnosti sídel – od krajského města k osadám. V souvislém textu přibližuje osudy panství, shrnuje nastalé vlastnické změny⁹. Pro každé panství uvádí i jednotlivé statky s poznámkami o vývoji, což celkový objem textu výrazně rozšiřuje. Koncept díla je méně přehledný než Tittlův *Schematismus*. Uspořádáním se podobá obdobnému dílu pro Čechy od Augusta Sedláčka [13]. Nabízí se otázka, proč nebylo pro zpracování celé oblasti zemí Koruny české využito děl podobné formy (tj. Hosákův *Historický místopis* pro Moravu a Slezsko a Sedláčkův *Místopisný slovník* pro Čechy). Z hlediska časové úspory byl vybrán

⁹ Nasbíraná data přesahují časovou etapu vymezenou v této práci (v některých případech až do r. 1925 – pozemková reforma). Přesto byly zaznamenány všechny dostupné informace, které sice nebyly v rámci práce zpracovány, ale jejich potenciál je možné dále rozvíjet pro další časové úseky.

Schematismus, jelikož záznamy mají přehlednější formu a není třeba data dohledávat v souvislém textu.

Obr. 3 Ukázka záznamu z Historického místopisu [11]

Při prepisu dat byly v obou případech dodržovány formy uvedené v textu, ať už jde o názvy panství (především Tittl), tak jméno vlastníka. V důsledku toho jsou pro jeden rod použity až tři podoby jména, např. Larisch, Laryš; Liechtenstein, Lichtnštejn, Liechtenštejn ad.

2 ZPRACOVÁNÍ

V úvodní fázi zpracování bylo potřeba stanovit několik zásadních kritérií pro vymezení oblasti práce: rok, ke kterému budou změny dohledávány a jaký typ vlastnictví bude sledován.

Stanovení vztažného roku vyplynulo následovně: co se týče Tittlovy publikace [12] byla vydána roku 1894, předmluva pochází z roku 1893, vzniká tak předpoklad, že publikovaná data se vztahují k rokům v rozmezí 1890–1893¹⁰. Z Hosákova díla [11] (vzhledem k jeho povaze) nevyplývá jeden konkrétní rok. V tomto ohledu se projevila výhoda výběru děl odlišného typu, jelikož se nabízela možnost přizpůsobení a data mohla být vztahována ke stejnému roku. Z této volby vyplývá i jednotnost mapového výstupu, je umožněna prezentace stavu celého území k jednomu roku. Tím rokem byl stanoven rok 1893.

Ve výchozích datech¹¹ se vedle šlechtických panství nacházela další ve vlastnictví církve, státu či měst. Jelikož aristokracie vlastnila většinu panství a byla také hlavním sledovaným jevem v dostupných pramenech, byla práce vymezena právě na její pozemkový majetek.

2.1 Sběr dat

Časově nejnáročnější částí byl sběr a úprava dat. V celkovém součtu bylo roztríděno kolem dvou tisíc záznamů, přičemž meritum věci spočívalo ve správném přiřazení uvedené obce (a potažmo vlastníka) k příslušnému panství.

Jak již bylo zmíněno výše, po stránce záznamu dat byla snaha udržet jednotnost přepisu v duchu použitých pramenů. V souvislosti s tím vyplynuly úzce související úkoly:

- stanovit aktuálně používaný název,
- správně lokalizovat daný celek (především u obcí s frekventovaným názvem typu Lhotka, Ves apod.).

---

¹⁰ předpoklad byl odvozen od děl podobné povahy, např [9]: rok vydání 1848, sběr proběhl v letech 1845–1847 (předmluva díla)

¹¹ vrstva katastrálních území použitá jako podklad pro zobrazení dat k roku 1893 byla vytvořena v rámci disertační práce [18]; vrstva pro panství pocházela z již několikrát zmíněné práce [2]

2.1.1 Určení aktuálního názvu

Ačkoli použité prameny byly v češtině, formy názvů v mnoha případech neodpovídaly dnes používané formě, což je způsobeno přirozeným vývojem jazyka (např. Ouholičky místo Úholičky), v mnoha případech šlo o zažité lidové názvy nebo názvy německé (především v pohraničních oblastech). Jak výstižně píše Sviták: *„Tvary jmen lokalit v písemných pramenech odpovídají době jejich vzniku. Pro starší dobu je typické, že jsou mnohdy zkomolená. Písaři listin totiž zaznamenali jméno většinou podle toho, jak je slyšeli. Na tvar jména lokality v pramenu mělo jistě vliv i to, že mnozí z nich nemuseli být domácího původu. (...) Odlišný tvar dnešního názvu lokality může být způsoben i dalšími okolnostmi, totiž kolísáním mezi českým a německým pojmenováním nebo přejmenováním.“* [10, s. 7–8].

K řešení těchto případů sloužily online zdroje jako Wikipedie [14], genealogické stránky [15], místopisné slovníky [16] a mapy ¹².

Účel map [17] byl především ověřovací – v případě znalosti českého i německého názvu byla obec v mapě vyhledána a na základě porovnání historické a základní vrstvy byla posouzena správnost informace. Vyskytly se případy, kdy obec nebyla dohledána v žádném z písemných pramenů a k určení názvu sloužila právě mapa.

V takovém případě byl zvolen tento postup: na základě uvedeného okresu byla vymezena přibližná poloha a historická mapa byla podrobně zkoumána pro ztotožnění názvu. V momentě nalezení hledaného byla přepnuta vrstva z historické na základní a zaznamenán aktuální název. V některých případech (především v pohraničních oblastech) byla aktuální vrstva „prázdná“, jednalo se o obce, které již zanikly.

Ve většině případů byl tento postup účelný, nicméně šlo o zdlouhavou variantu. Dalším negativem této metody byly samotné mapy II. vojenského mapování – vzhledem ke znázornění reliéfu šrafami nebyly popisy v hornatých oblastech příliš čitelné.

---

¹² server Mapy.cz [17] poskytuje mimo jiné i vrstvu II. vojenského mapování, která byla v rámci práce využita

2.1.2 Správná lokalizace, příslušnost panství

Jak již bylo uvedeno, určení názvu a správná lokalizace obce byly dva úzce související úkony, proto bylo řešení lokalizace nevyhnutelně nastíněno již v předchozím oddíle. Určení polohy bylo logickým důsledkem identifikace názvu obce.

Dalším aplikovaným způsobem bylo dohledání obce z použité vrstvy katastrálních území [18] v GIS, na jejímž základě bylo prováděno vytváření mapy. K této variantě bylo přikročeno téměř v závěru práce, kdy došlo na propojování dat s prostorovou informací.

Vyskytly se samozřejmě i případy, kdy přiřazení obce k panství bylo jednoznačné (unikátní název) a ověření nebylo potřeba, resp. proběhlo až při další části zpracování.

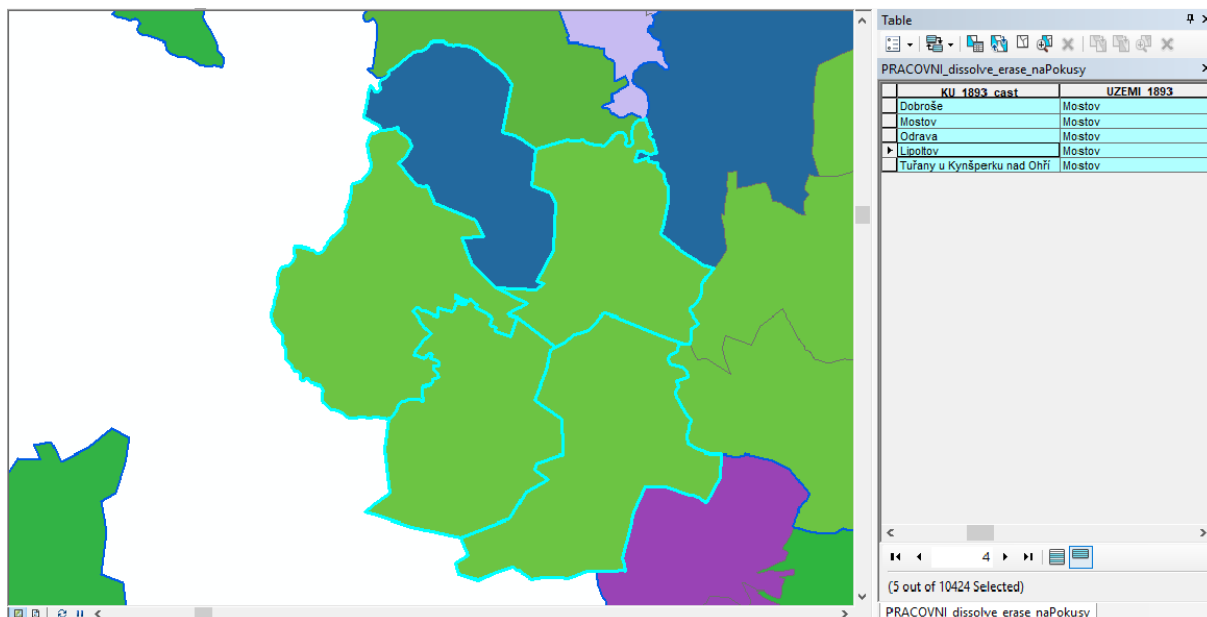
Ve fázi shromažďování byla data ukládána do tabulky (formát XLS). Tato přejímala data předchozí etapy [2] (např. panství, vlastník v r. 1847, kraj ad.) a byla rozšířena o nové informace (vlastník v r. 1893, jiné formy názvu, okres, případně poznámky ohledně rozdělení/sloučení s jiným celkem). Zmiňované kroky byly prováděny za účelem přiřazení uvedeného území [11], [12] k odpovídajícímu panství z roku 1847 (potažmo i majiteli) a určení pozdějších změn.

Zápisy ve *Schematismu* [12] byly různé povahy, z nichž zde budou zdůrazněny dva případy. Prvním byly záznamy obsáhlejší, uvádějící velké množství jednotlivých katastrálních území. [obrázek – podrobně popsat např. rozdělený celek] Zahrnovaly v sobě některá bývalá panství (byť jen částečně) v souvislosti s novými územími nebo panstvími doposud samostatnými. Jinými slovy nesly informaci o novém (odlišném) uspořádání¹³. V některých případech se mohlo jednat pouze o podrobnější výčet území spadajících pod jednu správu. Tak jako tak, obsáhlejší záznamy měly vliv na délku a způsob dalšího zpracování.

V dalším případě záznam často obsahoval pouze jeden název. Při dohledání toto označení ve smyslu panství (tedy před rokem 1848) zahrnovalo více katastrálních území. Vzhledem k úpravě správního a územního uspořádání ve druhé polovině 19. století, ze kterého pochází i použitý pramen, nebylo patrné, zda se informace vztahovala pouze na explicitně zmíněné území či počítala se zahrnutím i zbylých nedotčených území.

---

¹³ Vzhledem k významu slovního spojení *katastrální území* bude pro oblast zahrnující větší počet jednotlivých katastrálních jednotek používán výraz *oblast* či *větší celek*.

Obr. 4 Příklad záznamu Mostov (tmavě modrá): Tittl uvedl pouze Mostov, bývalé panství zahrnovalo další katastrální území

K přibližnému vyhodnocení stavu došlo až pomocí GIS, v němž probíhala práce na základě vrstvy katastrálních území ze Stablního katastru [18]. Bylo tak možno dohledat i území, která tvořila menší celky než bývalá panství (výchozí obecnější vrstva). Nicméně, podrobné zjišťování rozdělení každé oblasti bylo nad rámec této práce. Ve všech diskutabilních případech byl záznam opatřen poznámkou.

2.2 Zpracování v GIS

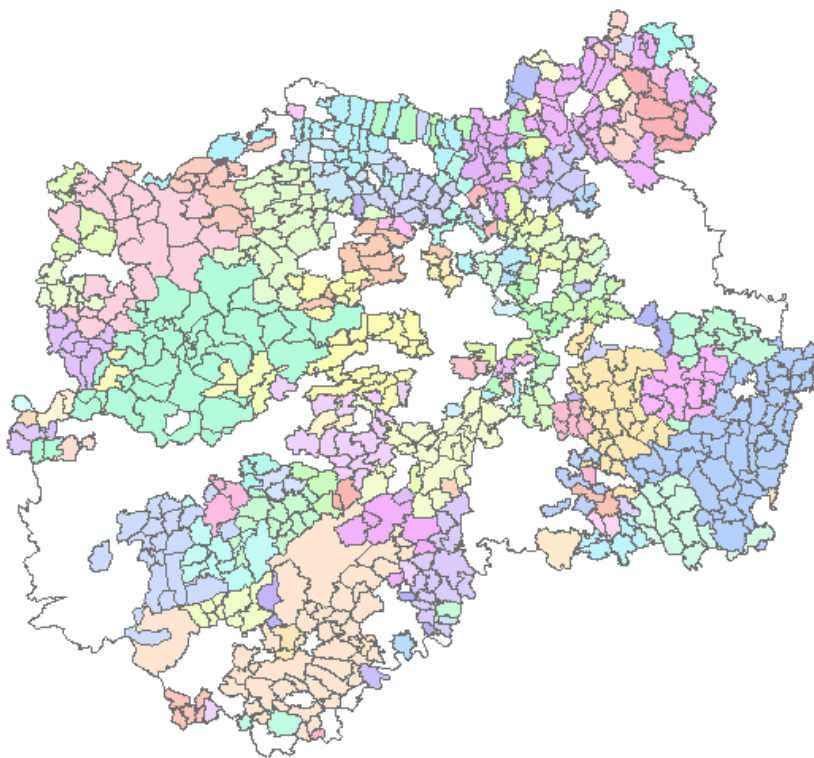
2.2.1 Import dat, přiřazení prostorové informace

Pro všechny dále popsané operace s daty bylo využito prostředí ArcMap platformy ArcGIS, kde byla vytvořena nová geodatabáze, do které byla nahrána a postupně ukládána další data.

Pro vytvoření mapy znázorňující vlastnické změny, bylo potřeba nově nashromážděným datům přiřadit prostorovou informaci. Tomu předcházela nutný krok, a to nahrání tabulky (XLS) do GIS s využitím funkce *Excel to Table*.

Vedle nových dat byly k dispozici dvě vrstvy ve formátu shapefile (SHP) znázorňující správní rozdělení území, tedy panství pro rok 1847(1379 záznamů) [2] katastrální území pro rok 1893 (12724 záznamů) [18]. Tyto dvě vrstvy byly sjednoceny (*Geoprocessing* →

Union), čímž došlo k zahrnutí jednotlivých katastrálních území do původních panství. Jelikož toto spojení proběhlo na základě prostorové polohy, nedošlo ke ztrátě dat.

Obr. 5 Sloučení vrstev panství (1847) a katastrálních území (1893) na území Pražského kraje (katastrální území stejné barvy spadaly do jednoho panství); bílá místa – neřešené pozemky (patřily církvi, městu)

Konečným krokem bylo naplnění nové vrstvy panství/katastrů daty z importované tabulky. Vzhledem k absenci prostorové informace či identifikátoru bylo spojení nutno provést na základě řetězce znaků (vybraného atributu). Zvoleným atributem byl **název panství** obsažený jak v tabulce XLS (pro výchozí zpracování dat), tak nově vzniklé vrstvě (spojení panství a katastrů). Využita byla funkce *Join table*, jejíž podstatou je spojení atributových tabulek/vrstev na základě identického řetězce včetně interpunkce či mezer. S tím se pojí již výše zmíněná skutečnost komplikovaných zápisů v pramenech a vzniklá ztráta dat.

V nově připojených sloupcích se objevily buď shromážděné informace (pro identické záznamy) nebo hodnoty *NULL*, jejichž význam byl dvojnásobný. Pro příslušný záznam nebyly v pramenech nalezeny žádné informace, nebo došlo k jejich ztrátě v důsledku rozdílnosti řetězců. V těchto případech nezbyla jiná možnost než manuální editace.

2.2.2 Vytvoření, popis a editace nové vrstvy

Vzniknuvší tabulka v této fázi zahrnovala veškerá nashromážděná data, která se mnohdy překrývala nebo nenesla pro další zpracování relevantní obsah. V geodatabázi byl vytvořen nový *feature dataset* (*GDB* → *New* → *Feature Dataset*), do nějž byla stávající tabulka importována (*Import* → *Feature Class (Single)*) a její obsah byl upraven. Jednalo se především o redukci a přejmenování atributů, dále bylo změněno pořadí jejich zobrazení.

Atributy relevantní pro další zpracování jsou popsány v následující tabulce

NÁZEV	FORMÁT	POPIS
<i>OBJECTID</i>	<i>ObjectID</i>	<i>identifikátor</i>
<i>SHAPE</i>	<i>Geometry</i>	<i>použitá geometrie (polygon)</i>
<i>PANSTVI_1847</i>	<i>String</i>	<i>název panství k roku 1847</i>
<i>VLASTNIK_1847</i>	<i>String</i>	<i>vlastník panství k roku 1847</i>
<i>KU_1893_CELEK</i>	<i>String</i>	<i>název katastrálního území</i>
<i>OBLAST_1893</i>	<i>String</i>	<i>název oblasti uvedený v použitém prameni [11], [12]; může zahrnovat jedno nebo více katastrálních území</i>
<i>OBLAST_1893_CZ</i>	<i>String</i>	<i>v případě názvu uvedeného v německé či neaktuální formě přidán český ekvivalent</i>
<i>VLASTNIK_1893</i>	<i>String</i>	<i>vlastník oblasti k roku 1893</i>
<i>POZN_1893</i>	<i>String</i>	<i>poznámka ke stavu území k roku 1893, týká se příslušnosti katastrálního území většímu celku</i>
<i>KRAJ</i>	<i>String</i>	<i>příslušnost panství historickému kraji (tj. rok 1848 – přejato z výchozích dat)</i>
<i>OKRES</i>	<i>String</i>	<i>příslušnost území historickému okresu [12]</i>
<i>OBLAST</i>	<i>String</i>	<i>Čechy/Morava/Slezsko</i>

Tab. 1 Struktura pracovní vrstvy

Dataset pokrýval celé území Českých zemí. Povaha vlastnictví ale nebyla jen šlechtická, nýbrž i církevní, některé oblasti byly ve správě měst apod. Jelikož se tato práce vymezuje na vlastnictví šlechty, byly ostatní majetky (města, církev) vyexportovány do zvláštní vrstvy, se kterou se dále nepracovalo (tzn. z datasetu bylo odebráno 2327 záznamů) a pomocí funkce pro zpracování prostorových dat *Erase* byly tyto z datasetu odstraněny. V konečné fázi vrstva posloužila k vyplnění prázdných míst.

Jak již bylo zmíněno, vzhledem k nepropojení všech dat vznikla nutnost tyto informace dodat do vrstvy manuálně, a to systematickým procházením XLS tabulky. K operacím ve vrstvě bylo využito atributových výběrů (*Select By Attributes*) s aplikací SQL dotazů. Úprava záznamu (doplnění informace atributu) probíhala přes pravé tlačítko a funkci *Field Calculator*. Přitom probíhalo vyhodnocení na základě záznamu a situace (polohy) ohledně příslušnosti katastrálních obcí novým územím a jednotlivé záznamy byly opatřeny poznámkami, jejichž shrnutí lze vidět v tabulce.

<i>HODNOTA</i>	<i>POPIS ATRIBUDU</i>
<NULL>	<i>bez poznámky; vlastník a oblast bez problémů ztotožnění</i>
0	<i>bez zmínky v pramenech = vlastník nedohledán</i>
1	<i>k. ú. součást původního panství, které bylo rozděleno; z polohy vyplývá, že toto k. ú. by mohlo náležet k území uvedenému v poli „UZEMI_1893“</i>
2	<i>k. ú. součást původního panství; k roku 1893 k němu není zmínka v souvislosti s jiným územím; na území původního panství zmínka pouze o k. ú., které je i v názvu; předpoklad: zmíněné k. ú. reprezentuje celé bývalé panství, další k. ú. stále náleží pod stejnou správu; vzhledem k většímu počtu k. ú. v rámci celku nejsou všechna vypsána</i>
3	<i>pro jedno k. ú. nalezeni dva majitelé</i>
4	<i>rozdělení v rámci panství; k. ú. není zmíněno ani v jedné oblasti, není zjevné, jestli (příp. k čemu) bylo připojeno</i>
5	<i>stejný název, 2 různá místa, 2 různí majitelé, nelze</i>
6	<i>bývalé panství o 2 k. ú., pro každé v r. 1893 jiná správa, ale vlastník stejný</i>
7	<i>v rámci záznamu [12] uvedeno víc k. ú. než dohledáno ve vrstvě katastrů</i>
8	<i>kombinace situací č. 2, 4, 6, neboli v rámci</i>
9	<i>v souvislosti s jedním nespecifikovaným k. ú. uvedeny 2 díly, nespecifikuje, uvádí 2 vlastníky</i>
10	<i>rozdělení původního panství; část k. ú. se stala součástí jiných území; nelze určit, zda k něčemu bylo připojeno (obdobu č. 4)</i>
11	<i>k. ú. je součástí sloučených bývalých panství</i>

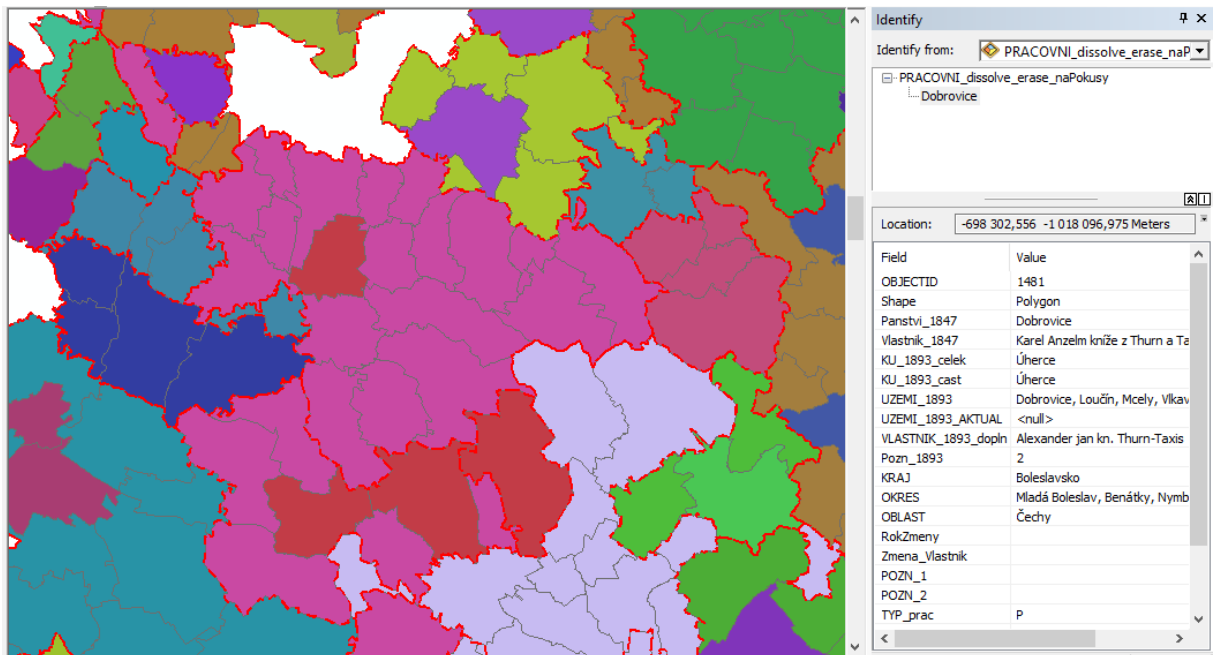
Tab. 2 Klasifikace územních změn

I přes zjevnou obsáhlost použitých pramenů se v závěru objevila území, jejichž vývoj nebyl zaznamenán. Mimo jiné i tyto oblasti byly opatřeny poznámkou č. 0 (dalšími byly například tzn. čtvrti svobodníků).

Největší skupinu tvořila katastrální území, jež polohou spadala pod bývalé panství, ale jejich název nebyl v použitých pramenech výslovně zmíněn. O jejich příslušnosti

většímu celku je možno se pouze domnívat, a tak byla opatřena pozn. č. 2. Rozhodně se jedná o materiál vhodný k podrobnějšímu zkoumání.

Vytváření poznámek mělo za cíl především zachování celistvosti mapy. Ačkoli se jedná o spekulativní informace, byla území do mapy zahrnuta a účelně označena poznámkou pro vysvětlení. Při zpracování map byla u takových případů snaha o vizuální odlišení.

Obr. 6 Vizualizace katastrálních území; červeně hranice bývalých panství, území stejné barvy náleží stejnému vlastníkovi, odlišné obarvení v rámci hranice bývalého panství znázorňuje domnělou příslušnost katastrálních území novým celkům

Doplněním (byť jen domnělé) příslušnosti katastrálních území dohledaným oblastem vznikla kompletní databáze katastrálních území a jejich vlastníků připravená pro tvorbu mapových výstupů.

3 PREZENTACE VÝSLEDKŮ, WEBOVÁ MAPOVÁ APLIKACE

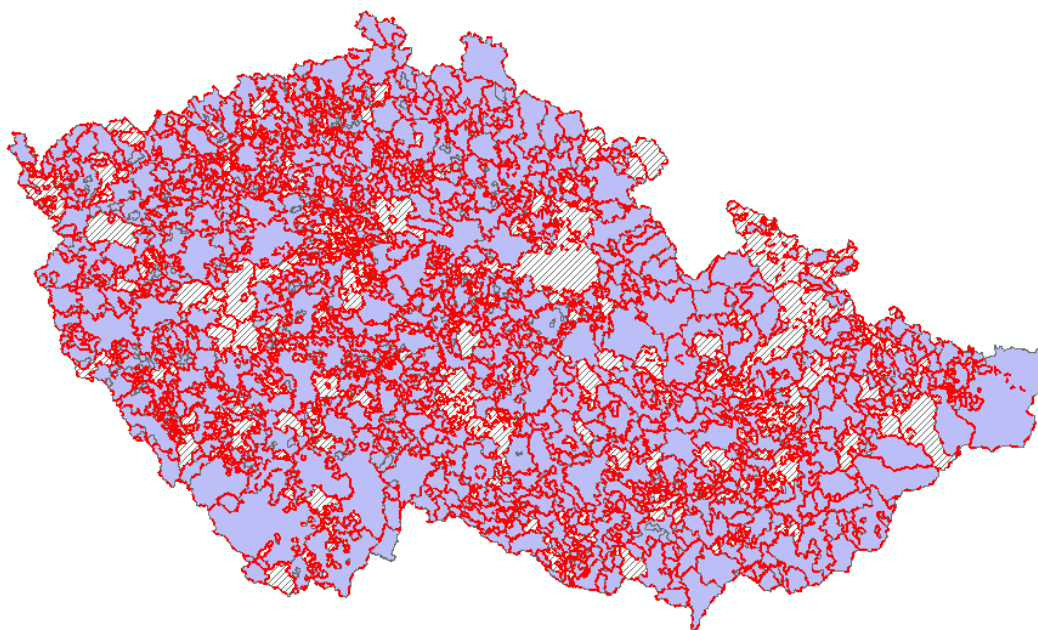
Pro zobrazení výsledků byl zvolen dvojitý způsob, a to jak vytvoření webové mapové aplikace, tak tisk jejích vybraných vrstev. Dále byly stanoveny dvě roviny pro dostatečně shrnující, ale zároveň podrobnou prezentaci dat. Tou první bylo zobrazení celého území Českých zemí s jistou dávkou generalizace, druhou byla podrobnější prezentace výsledků v rámci historických krajů. Vizualizaci výsledků v mapě předcházelo vhodné zpracování vrstev dle odpovídajících kritérií.

3.1 Vytvoření vrstev

Následující postup zahrnoval z velké části utřídění dat dle zvolených atributů. Za tímto účelem byly provedeny následující operace.

3.1.1 Mapa celého území

Pro začátek byly vytvořeny hranice území ve vlastnictví jedné osoby, a to jak na úrovni panství (rok 1848), tak později utvořených oblastí (více katastrálních území sloučených v jeden celek). Využita byla funkce *Dissolve*, která na základě zadaného atributu (zde název panství, resp. oblasti) sloučila plochy nesoucí atributy stejné hodnoty. Cílem bylo znázornění správních území.

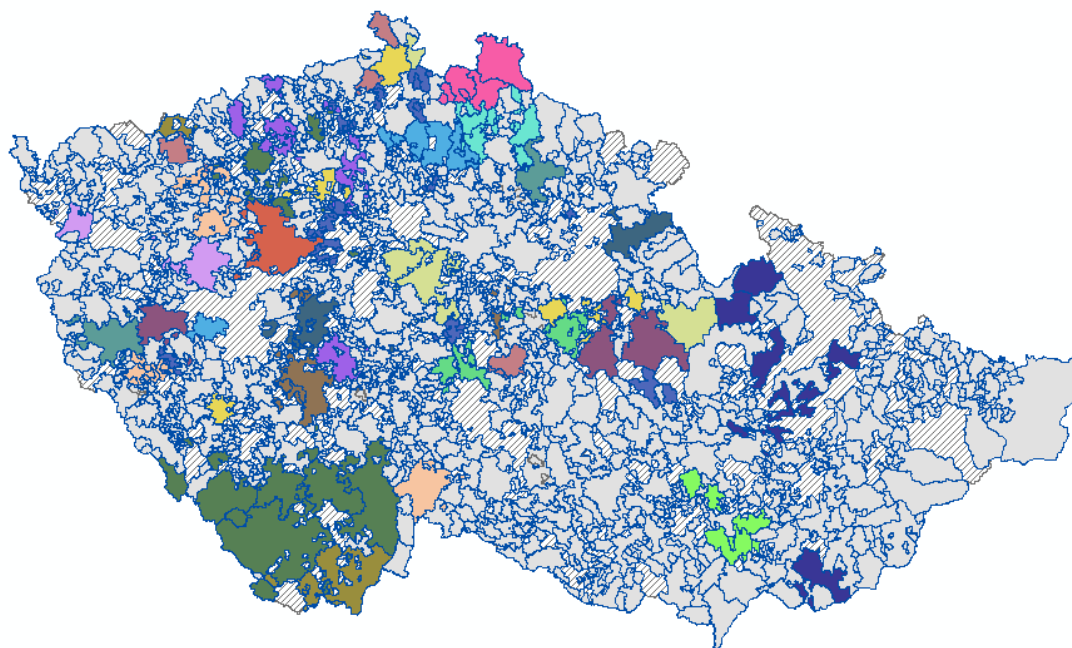

Obr. 7 Správní území: hranice panství červeně, správní celky r. 1893 modře, neřešená území šrafovou

Další krok byl obdobný – vytvoření vrstvy zobrazující celky se stejným vlastníkem. Nejdříve proběhlo upravení symbologie vrstvy rozlišením podle vlastníka v roce 1893 (*Layer Properties* → *Symbology* → *Categories* → *Unique Values*)– katastrální území se stejným vlastníkem se obarvila stejnou barvou. Následně byla opět aplikována funkce *Dissolve*, vstupním atributem se stal vlastník k roku 1893 a hranice jednotlivých katastrálních území vymizely, čímž došlo ke zpřehlednění. Pořadí těchto kroků je zaměnitelné.

Tato vrstva byla použita k vytvoření prvního mapového výstupu – zobrazení celého území Českých zemí. Vzhledem k rozdrobenosti některých míst mezi mnoho majitelů bylo přistoupeno ke generalizaci mapy skrze rozlohu v držení jednoho majitele. Mezní hodnotou byla zvolená rozloha 500 km². Takových území bylo 20 (při vynechání území, ke kterým vlastník nebyl nalezen) a z celkové plochy (78 866 km² [14]) pokrývaly cca 25 % území. Pro zbylé oblasti, jejichž rozloha byla menší než stanovená hodnota, byla zvolena neutrální barva.

Prázdná místa mapy byla vyplněna připravenou vrstvou neřešených pozemků (pro zobrazení zvoleno šrafování).

Obr. 8 Generalizovaná mapa zemí Koruny české

3.1.2 Podrobnější zobrazení

Vzhledem k rozdělení některých oblastí mezi mnoho vlastníků, byla nutnost zvolit dostatečně podrobné zobrazení pro vyniknutí změn, které by ale s ohledem na tisk map nebylo podrobné příliš (okresy tedy byly vzhledem k svému počtu zavrženy).

Vhodnou volbou se jevily kraje. Objevila se otázka, zda využít historické či současné kraje. Výhodou současných krajů je názornost zobrazení a lepší orientace pro laika. Historické kraje se nabízely vzhledem ke zpracovávanému tématu, i přesto že ve správě území neměly význam. Na rozdíl od současných krajů ty historické lépe korespondovaly v hranicemi katastrálních území.

Vizualizace dat byla v tomto případě upravena. „Podkladovou“ vrstvou byly plochy obarvené na základě vlastníka a poznámky (snaha zahrnout územní změny) (*Symbology* → *Categories* → *Unique values, many fields*). Na rozdíl od mapy celého území byly zobrazeny i hranice katastrálních území. Dalšími zobrazenými hranicemi byly hranice území sloučených na základě atributu **ÚZEMÍ_1893** (*Dissolve*). Byla připojena vrstva okresů [19] a využity body reprezentující okresní města. V rámci celého území Českých zemí byla vygenerována legenda, jednotlivé oblasti byly označeny čísly, přičemž legenda byla vytvořena zvlášť od mapových listů.

V závěru byla připojena vrstva historických krajů a využitím funkce *Clip* byla pro každý kraj vytvořena vlastní datová vrstva. Bylo vytvořeno mapové okno opatřené měřítkem, tiráží a nadpisem a vyexportována mapa každého kraje.

3.2 Tvorba webové mapové aplikace

Výstupy v tištěné formě byly přeneseny i do webové mapové aplikace, jejíž informativní potenciál pro uživatele byl širší. Celý postup by mohl být shrnut následovně. Z prostředí ArcMap byly na server pro publikaci aplikace nahrány vrstvy. Jako webové mapy odtud byly připojeny do ArcGIS Online, jehož prostředí umožňuje nastavení vrstev pro aplikaci a samotné vytvoření aplikace. Odtud byla hotová aplikace vypublikována zpět na cílový server.

3.2.1 Nahrání na server, vytvoření webové mapy

Pro zpracování a publikaci dat byl využit školní server *gis.fsv.cvut.cz*, kde byl správcem vytvořen účet. Zároveň byl vytvořen účet na webu ArcGIS Online, který umožnil zpracování dat.

V prostředí ArcMap proběhlo přihlášení do ArcGIS Online. Jednotlivé vrstvy ve formátu MXD byly vyexportovány jako služba (*File → Share As → Service*). Byla zvolena možnost publikování na web a vyplněna potřebná pole (adresa serveru, název vrstvy, složka pro uložení). V dalším okně byly nastaveny potřebné parametry a před publikováním spuštěna nutná analýza. Zjištěné chyby byly opraveny a vrstvy byly nahrány na server.

Dalším krokem bylo spuštění ArcGIS Online a přidání vrstev ze školního serveru (záložka *Můj obsah*). Mimo vybrané vrstvy pro zobrazení byly nahrány podkladové mapy aplikace (ZM, ortofoto – připojeny jako WMS ČÚZK). Dalšími připojenými vrstvami byla vojenská mapování (konkrétně II. a III., jejichž dobový kontext je zjevný). V rámci zobrazení aplikace bylo upraveno kontextové menu (úprava atributů srozumitelná pro uživatele).

3.2.2 Tvorba webové mapové aplikace

V momentě, kdy byly úpravy map hotové, byly připraveny pro sdílení a vytvořena webová mapová aplikace. V tomto kroku byla možná volba mezi předpřipravenými šablonami a tvorbou aplikace v prostředí Web AppBuilder. Pro tvorbu této aplikace byla využita jedna z šablon.

V této fázi zpracování bylo nastaveno prostředí aplikace zahrnující jak formality (název, klíčová slova) a obecné náležitosti mapy (legenda, měřítko), tak především nastavení prostředí přívětivé pro uživatele (především volba widgetů, barevnosti, podkladové mapy a vrstvy). V momentě, kdy byly všechny tyto náležitosti dotaženy, byla webová mapová aplikace hotová.

DISKUZE

Vzhledem k širokému záběru zpracovaného tématu je zde široké spektrum hledisek, která lze dále zpracovat. Ať už jde o fakta či hledisko úpravy dat.

Zvoleným způsobem zaznamenání dat byl již zmíněný doslovný přepis. Vzhledem k nejednotnosti formy rodových jmen v rámci jednotlivých děl nebyla bez dalších úprav možná kategorizace dle rodů a další zpracování. Pro možnost pracovat z rodovými jmény by se nabízela harmonizace dat.

Dalším úskalím se jevila podrobnost katastrálních území v porovnání se zvolenými prameny. Nebyla možnost postihnout změny podrobně, rozhodně ne v rámci bakalářské práce. Dohledání územních změn v rámci zemí, krajů či okresů by mohlo mapu významně obohatit.

Zhuštění dat se nabízí i v případech území náležících církvi či městům. Vzhledem k tendencím a volání po svobodě se během 19. století vyvinuly hnutí tzv. Svobodníků, kteří si některá práva vydobyli, sledování jejich vývoje je nasnadě, ačkoli tento aspekt se nabízí spíše pro společenskovědní obor.

ZÁVĚR

Byla sestavena rekonstrukční mapa bývalých šlechtických panství a velkostatků v druhé polovině 19. století. K vytvoření sloužily historické prameny a prostorová data ze zpracování předchozích etap. Vzhledem k historickému kontextu (změna správního i politického uspořádání) a zvolenému rozsahu bylo hlavním cílem práce zpracování dostupných podkladů a hrubé zachycení stavu ke zvolenému roku. Nejedná se tedy o uzavřenou kapitolu.

Toto téma má potenciál rozvíjení co do obsahu (věcně), tak i dál do současnosti (dobově). V prvním případě se nabízí zahrnutí území neřešených v rámci této práce (církevní majetek, majetek měst), dále pak prohloubení znalostí v rámci menších území možné v součinnosti s archivy. Tato varianta by vyžadovala širší badatelskou základnu.

Nabízí se i rozvíjení časové linie, jelikož územní vývoj v zachycené etapě je stále daleko od současného stavu. Dalšími etapami ke znázornění by se mohla stát období pozemkových reforem.

Dalším hlediskem nabízejícím možnost rozvíjení je demografická analýza vlastníků a její vývoj – poměr buržoazie k aristokracii, církvi a panovníkovi samotnému.

Vzhledem k publikaci výsledků ve webové mapové aplikaci je možnost tato data dál rozšiřovat a obohacovat připojením nově vytvořených vrstev.

Bibliografie

- [1] EFMERTO VÁ, Marcela. *České země v letech 1848-1918*. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. Dějiny českých zemí. ISBN 80-859-8347-8.
- [2] ANTLOVÁ, Jana. *Rekonstrukční mapa šlechtických panství v Čechách a na Moravě*. Praha, 2016. Diplomová práce. České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební.
- [3] SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. 1. vydání. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998. Práce (Historický ústav. Akademie věd ČR). ISBN 80-852-6873-6.
- [4] Vrchnostenská správa. *Archiv hlavního města Prahy* [online]. Praha: Archiv hlavního města Prahy, b.r. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: http://www.ahmp.cz/index.html?mid=20&wstyle=0&page=page/docs/prehled-fondu_vrchnostenska-sprava.html
- [5] Panství. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Panstv%C3%AD>
- [6] VEBROVÁ, Jitka a Tomáš KRAJÍČEK. *Slovník cizích slov*. Vyd. 1. Praha: Plot, 2006. ISBN 80-865-2377-2.
- [7] JANÁK, Jan. a Zdeňka. HLEDÍKOVÁ. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakl., 1989. ISBN 80-042-1189-5.
- [8] HLAVAČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. 1. vyd. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-727-7297-X.
- [9] PALACKÝ, František. *Popis Království českého: čili podrobné poznamenání všech dosavadních krajů, panství, statků, měst, městeček a vesnic, někdejších hradů a tvrzí, též samot a zpustlých osad mnohých v zemi České, s udáním jejich obyvatelstva dle popisu r. 1843 vykonaného*. 1. vydání. Praha: J. G. Kalve, 1848.

- [10] SVITÁK, Zbyněk. *Úvod do historické topografie* [online]. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014 [cit. 2018-05-23]. ISBN 978-80-210-7121-6. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/131833>
- [11] HOSÁK, Jaroslav. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu od roku 1848*. 1. vydání. Ostrava, 1967.
- [12] TITTL, Hynek. *Schematismus velkostatků v Království českém*. Žižkov: Tiskem a nákladem knihtiskárny Jos. Baštáře v Žižkově, 1894.
- [13] SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický Království českého*. 1. vydání. Praha: Bursík & Kohout, 1909.
- [14] *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: wikipedia.org
- [15] *Genea: Genealogické stránky* [online]. b.r. [cit. 2018-05-23].
- [16] Chytilův místopis ČSR. *Zaniklé obce* [online]. 2015 [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/chytil.php>
- [17] *Mapy.cz* [online]. Praha: Seznam.cz, 1998 [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: mapy.cz
- [18] SEEMANN, Pavel. *Geografický informační systém církevní správy v českých zemích v raném novověku*. Praha, 2016. Disertační práce. České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební.
- [19] ArcČR 500. In: *ARCDATA PRAHA, s.r.o.* [online]. Praha: ARCDATA PRAHA, s.r.o., b.r. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Země koruny české v 18. století [3]

Obr. 2 Ukázka záznamu ze Schematismu [12]

Obr. 3 Ukázka záznamu z Historického místopisu [11]

Obr. 4 Příklad záznamu Mostov (tmavě modrá): Tittl uvedl pouze Mostov, bývalé panství zahrnovalo další katastrální území

Obr. 5 Sloučení vrstev panství (1847) a katastrálních území (1893) na území Pražského kraje (katastrální území stejné barvy spadaly do jednoho panství); bílá místa – neřešené pozemky (patřily církvi, městu)

Obr. 6 Vizualizace katastrálních území; červeně hranice bývalých panství, území stejné barvy náleží stejnému vlastníkovi, odlišné obarvení v rámci hranice bývalého panství znázorňuje domnělou příslušnosti katastrálních území novým celkům

Obr. 7 Správní území: hranice panství červeně, správní celky r. 1893 modře, neřešená území šrafovou

Obr. 8 Generalizovaná mapa zemí Koruny české

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Vlastnická mapa šlechty v zemích Koruny české v roce 1893

Příloha č. 2 – 21: Podrobné vlastnické mapy krajů se zahrnutím katastrálních území v roce 1893

ELEKTRONICKÉ PŘÍLOHY

Soubory použité při práci s daty jsou nahrány na přiloženém CD.